

A n e t r æ e t

Nr.79, november 2020

ISSN: 1603 – 0281

Rejsekuffert fra 1930'erne. Dengang var der styr på sagerne, når man skulle rejse.

Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening

Indhold

Bornholm fra år 0 til 1250.....	3
Oldefars bådebyggeri	5
Malene Jørgensdatter	6
BOFA	9
Erindringsglimt	10
Til Bornholm efter 1864	13
Nyt Årsskrift	18
Nyt fra fotogruppen.....	18
Konkurrencen	23

Kære medlemmer.

Pga. Covid 19 har bestyrelsen valgt at aflyse alle arrangementer fremad, indtil det igen er sikkert at mødes. Vi vil på ingen måde sætte vores medlemmers sikkerhed over styr, for at mødes til et foredrag eller andet. Derfor beder vi jer om forståelse for, at vi ikke afholder foredrag og lignende pt. Vi har de sidste dage set et stigende smittetal her på Bornholm, så det er ikke bare noget der florerer i det øvrige land.

Jeg har en lille julehilsen fra vores kasserer, som har bogen "Den gotiske skrift" til salg til 75,00 kr. + porto, hvis det skulle være en lille julegaveide eller mandelgave. Se mere på hjemmesiden: <https://bslf.dk/da/til-salg/bogsalg.html>

Hold jer iøvrigt opdateret på foreningens hjemmeside <https://bslf.dk> eller programmet kan ses her <https://bslf.dk/da/arrangementer.html>.

Jeg vil på bestyrelsens vegne hermed ønske alle medlemmer af foreningen en glædelig jul og et godt nytår.

Formand Hans Ressel

Dato	Program – Husk at sætte kryds i din kalender
	Alle foredrag er indtil videre aflyst
	Generalforsamling
	Hold dig opdateret på vores hjemmeside og facebook

Bornholm fra år 0 - 1250

Af Jørgen Elleby

Elo startede med at aflyse 2 arrangementer: billedaften den 29. oktober og Erik Kann den 14. november (grundet Corona).

Der var 17 tilhørende.

Dagens foredragsholder var Finn Kjerulff Hansen, der kom for at fortælle om sin nye bog "Landet i øst."

Finn kom ind på sine egne holdninger til udviklingen og organisering i det lange tidsrum fra år 0 til år 1350. Man ved ikke ret meget om denne tid for Bornholm, da der ikke er nedskrevet ret meget.

Strategisk placering

De små naturhavne har været vigtige for nord og nord-øst øen.

I jernalderen har der vel været ca. 7.000 mennesker på øen. I den periode satsede man mere på husdyr end på agerbrug.

Bornholms borge ligger alle med adgang til vand eller vandløb. Bornholm ligger et strategisk godt sted, lige der hvor Østersøen er smallest. Nomader er mere krigeriske end fastboende, hvilket bevirker en stor udskiftning af folk på Bornholm. Derfor blev der hyppig udskiftet folk på øen. Det bornholmske sprog ligger tæt op ad et sprog (dialekt), som taltes i Oslo-området.

Ledelsen

Magtfordelingen på Bornholm blev fastholdt af familier. Runesten og bautasten kunne være grænsemarkører for mark- eller familieskel.

Der har også været stormænd på Bornholm. I ældre tid har der været ca. 25 storbønder på Bornholm. I år 700 var der ca. 700 gårde på Bornholm.

I midten af Bornholm var der højlyng, hvor der var kreaturer der kunne græsse. De områder benævnes fortsat højlyng.

Hvad levede man så af fra år 0? Ja mest landbrug, fiskeri, plyndringer, handel, slavehandel og arbejde for andre.

Gilder

Omkring år 300 har der været 24-25 gilder spredt ud over øen. Bornholm er det område i Danmark der har færrest sted/navne med henvisning til Asatroen. Gilder var et fællesskab man kunne træffe store beslutninger i. Folk i det enkelte gilde kunne stole på hinanden, og det kunne have stor betydning. En lille pudsig ting var, at bøder skulle betales i øl. Gilderne var det kit, der holdt samfundet sammen. Øen blev inddelt i herreder efter hvilken havn man betjente sig af.

Det er Finns opfattelse at kirkerne, der ligger spredt rundt på øen kom før sogneinddelingen. Der er primært gilderne der har stået for kirkebyggerierne.

Det er dog gårdejerne eller stormændene der har bygget de 4 rundkirker. De enkelte præstegårde der knytter sig til en kirke, har været benyttet til lederne af kirkebyggeriet. Det er så først senere præsterne har overtaget bygningerne.

Klokketårn

Det kom frem at Povlsker Kirke var den næstældste kirke på Bornholm og bygget om allerede kun 10 år efter dens opførelse.

Om rundkirkerne er bygget til forsvar ved man ikke. Nylars rundkirke er bygget med en murkrone. Klokketårnet er bygget før kirken og bygget kubisk, (terning) hvorfor ved man ikke.

Mange af de bornholmske kirker har ikke noget Klokketårn. Man brugte kirkeklokkerne for at holde de underjordiske borte.

Bornholm havde 6 købstæder, hvilket er mange for et landområde der ikke er større.

Finn Hansen var ikke bange for at sige at han ikke altid er enig med Finn Ole Nielsen fra Bornholms Museum.

Lokalhistorie

Det var et foredrag med meget stor vægt lagt på Bornholms tidlige historie og ikke så meget på slægtshistorie.

Oldefars bådebyggeri

Af Mogens Rasmussen.

En enkelt oplysning i sidste nummer af "Anetræet" bragte mig et stort skridt længere i min viden om familien.

Sagen er den, at der i "Anetræet" står at gadenavnet "Nørrekåsegade" førhen lå hvor Pilestræde er nu.

(Lidt underligt navn på netop det sted for øvrigt)

Udskibningssted

Da jeg var skoledreng og gik på Vestre Skole i Rønne holdt jeg ofte på vej hjem fra skole med min cykel ved "Dommerbækken" vel vidende at den førhen hed Tevandsbækken.

Der havde min mor fortalt mig, at min fars morfar havde bygget både, og de blev så sat i vandet i Dommerbækken.

Jeg har mange gange cyklet ned langs bækken, der dengang gik videre bag kolonihaverne fra Løkkegade og ned til Kapelvej, det der i dag er de røde bygninger på Zarthmannsvej, og set efter noget, der kunne ligne bygninger eller skure hvor man kunne bygge både.

Min oldefar var skibsbygger og hed Bærild Hansen Kofoed, 1838-1909, og boede på et tidspunkt på adressen "Nørrekåsegade 3", og på andre tider i både Olsgade og Halmstræde.

Nuværende Nørre Kås

Jeg har i alle de efterfølgende år kigget på kort og lignende for at finde ud af, hvor dette byggeri mon var sket fra. Jeg var nogenlunde klar over, at det nok var joller vi talte om, da der ikke var meget vand i bækken i min drengetid, men billeder fra Nørre Kås af fiskere og andre gamle under de forskellige Facebook grupper har aldrig vist nogen, der kunne ligne ham, så jeg har undret mig over, at han havde haft et så stort hus ved Nørre Kås som nummer 3.

Nu kan jeg forstå sammenhængen med det område, der nu er Pilestræde, og så mangler jeg kun at finde ud af hvilke årstal gadenavnet er ændret (cirka).

Tak for de fine historier i bladet. Småt men godt.

Med venlig hilsen

Mogens Rasmussen, Korsør

Tidligere Nørrekåsegade 3, nu Pilestræde 5.
Det gule hus er nyere, derfor er numrene rykket.

Malene Jørgensdatter

Af Yvonne Rasmussen, Aalborg

Jeg har stødt på vedlagte skrivelse som Præsten i Pedersker har, på eget initiativ, indskrevet noget i kirkebogen efter, at have begravet den 70-årige Malene Jørgensdatter i 1789.

Præsten filosoferer over det vanskelige liv, som Malene fik og beskriver i sit memo om hende, hvordan han måtte irettesætte medlemmer af menigheden, fordi nogle ikke ønskede at vedgå deres forpligtelser i henhold til loven, som præsten havde pligt til at håndhæve, blev varetaget iflg. Kongelig anordning.

Den historie præsten har skrevet, som gengives her, fortæller meget om de sociale, og kummerlige forhold syge og svage i 1800-tallet kunne opleve, dog sikkert også andre steder end på Bornholm!

Malene Jørgensdatter

(Født 9. febr. 1719 - død 1789)

Den: 7de August begravet den gamle Vandføre Pige og Krøbling Malene Jørgensdatter, som døde den: 4de kl. 7 Aftenen efter 3 Dages Sygdom.

Hun var fød 1719 og var da Hun døde 70de aar og 5 uger.

Af Mangel paa Vittighed og Kundskab var Hun all melde 36de Aar, da Hun 1755de blev hjemme confirmeret og samme dag første gang med

Sacramentet betjent udi en Deel Aar for 1740de nød hun af de Fattiges Casse, men fra den tiid og til hendes Død, var Hun omlagt paa Sognet, da Bønderne tillige med Præst og Degn, maatte føde Hende, hver Hael uge, og Udbyggerne gave deels Brønd, deels Penge, men til sidst i en Deel Aar, alle Penge, da en Udbygger var født for 1 a 2, og det højeste 4 Skilling Aarlig, som udgjorde 2 Sølv: 2 Mark.

Siden 1764de nød hun tillige af Aaker Sogns Hospital 7 Sølv: 2 Mark Aarlig og 2 Sølv 8 Skilling: a 3 Mark ligesom Aar tiderne var til før 1 Skæppe Meel.

Sendte hende videre

Udj da Sidste Aaringer vore nogle af udbyggerne aldeles uvillige i at give den ringe Brøndsels Penge, og indeholdt samme, saa begik og nogle faae af Bønderne det underslæb, at de sendte den omløbende og saa kaldte Malene Pind fra sig og til en anden, uden først at have givet deres uges Føde, som var Beviis paa slette Uenighed, og en stor utaknemmelighed imod Gud, da denne Malene var af 10 (som Sognet paa engang tilforn maatte føde og underholde,) der ene- ste og sidst som de nu i mange Aar havde at underholde:

Det sidste underslæb med hendes føde som for mig blev angivet, og af de skyldige selv tilstaaet, blev begaaet af

de 2de Bønder i Kællinge Bye, Anders Munk, og Sven Hansen, som begge efter hinanden faae uges før hendes Død, lod Pinden gaae fra dem til 3die Mand, min Medhielpers Holger Hansen, uden at disse To først selv havde sendt hende ringeste Føde.

Balle fra Prædikestolen

Den 26de Julij som var 7de Søndag efter: Trinit: straffede jeg meget alvorlig af Prædike Stoelen slig ubarmhertighed, overhørighed imod Kongens Lov, og utaknemmelighed imod Gud, og gav jeg tillige den Erindring at de Have enten restede med Hendes Brændsels Penge, eller havde holdt hendes Føde tilbage, skulde inden 111de dage gjøre Rigtighed for sig, da det i manglende Fald, ved Execution blev inddrevet.

Dette havde dog den agter at de fleste resterende Brændsels Penge indkom, men Gud gjorde det allerbest som inden den tiid, nemlig 10 Dage efter denne givne Erindring tog Hende til sig, og var Anders Monsen i Krampe Beorden den sidste som bragte hende sin uges Føde, da ogsaa han en gang tilhøren om ikke oftere havde stukket sig under.

Stak af som vogter

Hun (Mallene Jørgensdatter) var indtil sit 18de aar ligesom et andet

Menneske, og mærkedes ij at hun fattedes noget hverken paa Sans eller Lemmer, indtil hun samme tiid med et løb fra et Fæevogten i Billegr: hiem til sin Moder med en ganske forvildet og taabelig Opsyn, og af sorgsindighed kastede sig hen i en opledte krog, hvorfra man ij siden i mange Aar kunde drive hende, men maatte derhen bringe hende den Mad hun skulde have, uden at hun enten vilde staae op, gaae, eller foretage sig det ringeste nyttige, meen blev bestandig liggende til overgjord med sin egen uhumskhed, som et umælende kreatur, indtil hun mange Aar derefter ved Moderens Død kom for Betaling under fremmedes Opsyn, som tiid efter anden afvendte hende en stor deel af sin Skiinagtighed, saa at hun dog stod op naar hun skulde paa Naturens Vegne, ligesom ogsaa en time paa det højeste om Dagen at sidde paa en Stoel enten i Værelset tæt ved Kakelovnen om Vinteren, eller om Sommeren naar det var meget varmet og soelskin uden for Forstue Døren, længere kom hun aldrig, men vilde ind og have sin Mad paa Sengen.

Som en 12-årig

Hun var af de(t) lange Leje bleven saa krympen, at Knæene stode højt op, under underlivet, hun havde et meget stort Hoved, ment ellers i henseende

til Højde og Førlighed af Lemmerig anderledes end et 12 Aars Barn og havde saare liden Magt og Følelse i Been og Arme.

Hun var meget arrig og avindsyg, at aldrig noget var hende til Maade. Hendes Opsyn var meget taabelig og Smidskende, saa at enten hun læse eller skiendte og var paa det Vredeste, skeede det leende, lespende og med Falske Gebærder.

Fuld af utøj

Hun var stedse indtil hendes Død meget fuld af utøj, som hun aldrig havde, men maatte meget flittig behandles med Reenlighed som et andet Barn.

Hun kunde godt spise, og vidste ellers af ingen Svaghed, unden alene et Prøge, da hun plagedes af Brækkelse og Diirhlik?

Hvilken Sygdom Hun ogsaa endte sine Dage.

Hendes Daabsdag kand sees i den forrige Ministerial Bog Pag: 101. have paa samme side noget mærkeligt finder antegnet i henseende til hendes Moder(s) Kirke gang efter Hende. Hendes Confirmations Dag er ligeledes i samme Bog optegnet Pag: 279.

Af de Fattiges Regnskabs Bog kand sees i hvor mange Aar hun har været

Sognet til Byrde, og hvad hun til sin Døds har nydt til Føde, Klæde, kienlighed og opvartning.

Hendes Begravelse blev bekostet af fattige Cassen, og til Hendes Erindring blev den for hende i saa mange Aar omløbne Pind til dem som (skulde) tributrede til hendes underholdning op-hængt udi Kirken, bryde jeg nu ved hendes Bortgang af denne elendige Verden, var bleven skildt ved en stor Byrde og megen Bryderie da endog som meldtes, en Deel af den som skulde forhielp til hendes underholdning, nu i de sidste aar være bleven aldeles uvillige til at udrende det dertil bestemte og fastsatte, saa hos jeg ej vildet spore mig den umage her at anføre denne sandfærdige Beretning om dette Salig Menneske, som noget, der af en salig Efterkommere ef vil læses med Foragt og Ligegyldighed.

Kilde: Bornholm Sønder, Pedersker kirkebog, døde kvinder 1789 – AO ops. 111+112.

Sct. Peders kirke

NEJ – NEJ – NEJ, det må I aldrig gøre!

I sidste uge mødte jeg en ven der lige havde mistet sin far, han sagde at han skulle på lossepladsen med sin fars gamle fotoalbum.

"NEJ – NEJ – NEJ, det må du aldrig gøre" sagde jeg til ham.

Opbevares sikkert

Og det er der ingen der må gøre. Gamle fotoalbum skal afleveres på Ø-arkivet, ellers forsvinder vores historie. Ø-arkivet digitaliserer billederne og passer på selve albummet på deres Arkiv i Vestermarie. Billederne vil blive sikret til eftertiden.

Hvis I er interesseret, kan I få en digital kopi.

Billederne vil ikke blive offentliggjorte før efter 75 år, eller når alle personer der er på billederne, er døde + 10 år. (Persondataloven)

Men tænk hvis **jeg** kunne finde mine tip-tip-tipoldeforældre, der levede for over 100 år siden og se hvordan de havde boet og levet, ved at bladre i

deres Fotoalbum, det havde da været helt vildt.

Hvis I smider jeres Fotoalbum på lossepladsen, så kan **jeres** tip-tip-tipoldebørn ikke se dem, men det kan de, hvis de bliver afleveret på Ø-arkivet.

Informationer

Hvis I ved hvem der er på billederne, vil Ø-arkivet selvfølgelig gerne have informationerne, men de vil også gerne have albummene selv om I ikke ved hvem der er på.

Her i denne Corona-tid har jeg selv digitaliseret min far og mors 17 fotoalbum og skrevet ind i et regneark, hvem der er på billederne.

De vil snart blive afleveret til Ø-arkivet, så kan **mine** tip-tip-tipoldebørn blandt andet se hvordan vi f.eks. holdt jul og konfirmation hjemme hos os, og hvordan vi boede.

Omkring familien først

Jeg er så heldig, at jeg også har min mormor og morfars fotoalbum, og min farmor og farfars fotoalbum. De vil også blive afleveret, men jeg skal lige vise dem frem til en fætter-kusine komsammen i maj 2021.

Erindringsglimt

Af Birgitte Borgen Müller Marcussen

I coronatiden begyndte jeg at indhente erindringsglimt fra russertiden.

Metoden er samtale med ældre mennesker, der fortæller om, hvad de selv har oplevet i perioden 9. maj 1945-5. april 1946.

Efter samtalen nedskriver jeg erindringerne og sender disse til accept af det ældre menneske. Samtidig beder jeg om accept af, at erindringsglimtene videresendes til Ø-arkivet. Det er Amanda på Ø-arkivet der er tovholder i denne del af indsamlingsarbejdet. Hermed følger erindringen fra:

Henning Sorth, født 1930 og opvokset på huset "Lyngfryd", Paradiset 3, Blemmelyng, 3700 Rønne.

"Lyngfryd" blev bygget i 1936. Faderen var i 1945 skovarbejder i Nylars Plantage. Ved huset havde de altid en gris og 12-14 høns.

Henning Sorth gik i skole i Nylars. Efter konfirmationen, hvor han var godt 14 ½ år, blev han fæstet for et halvt år fra 1.5. 1945 på Gadegård i Nylars (Rønnevej 120), hvor ejeren hed Knud Kofoed.

Lønnen for et halvt år var 650 kr. Der var fri hver anden søndag. Normalt

skulle Henning også have fri til anden dyrskuedag, men på grund af begivenhederne blev der ikke afholdt dyrske i 1945. Til gengæld fik han ferie i form af en dag til Christiansø.

Det normale var senere, at karlene fik en madpakke og cyklede til dyrsket i Almindingen.

Der blev drukket en del, nogle gav sig til at slå, men andre opfattede det som underholdning.

Andre jobs

Efter skiftedag 1. november blev Henning Sorth arbejder på Rabækkeværket i 4½ måned.

Midt i marts i 1946 blev Henning Sorth karl på Uglegadehus (Rønnevej 127) hos Mogens og Signe Hansen. Det var en ejendom på cirka 25 tdr.

Han var fra Lindholm, i Bodilsker (Plantagevej 2, Nexø) og hun var født Munch og var fra Store Grammegård i Aaker (Grammegårdsvejen 9).

Der fik Henning Sorth 1200 kr. for 7½ måned.

Krigens præg

Under krigen var der tvangsaflevering af rug og hvede. Sidst på krigen blev også salt rationaliseret. Salt blev i landhusholdninger brugt ved slagtningen til konservering af kødet. Ved at rationalisere saltet, blev det derfor nødvendigt at bringe det ferske kød til afsætning straks.

En af de første opgaver på Gadegård i de første dage af maj måned i 1945 var at køre et læs kårroer til havnen i Rønne, hvor der var mange flygtninge, der var kommet med flygtningebåde til Bornholm.

De tyske soldater tog deres bajonetter og skrællede kårroerne og åd dem, som de var.

Efter kapitulationen

Efter 4. maj kom en tysk officer ind på Gadegård og smed en revolver på bordet i bytte for noget mad. Tyskerne var på det tidspunkt sultne.

Knud Kofoed ville ikke tage imod revolveren, men gav manden alligevel noget mad.

Vi havde kørt møg ud til roerne og gik og pløjede. Vi fandt lange patronhylstre på marken og så og hørte bombardementet i Rønne.

Dørene på Gadegård klaprede. Selv kaffekopperne rystede.

Stødtropper

De første russere, der kom 9. maj 1945, var stødtropper.

De medbragte alt muligt, for eksempel klaverer, cykler og radioer. Det var nogle frygtelige nogen.

På Bornholm tog de bare, hvad der passede dem, også cykler.

Senere var det lidt mere normale mennesker, der kom.

Robbedalelejren

Russerne havde hovedkvarter i Robbedale i Rønne Plantage. Vejen fik navnet Russervej og et skilt markerede navnet længe efter.

Russerne kunne køre i karavane med deres hestevogne og forarmede heste. Der var gerne 5-6 vogne i en karavane. Kusken var som regel fuld, men hestene i de følgende vogne fulgte bare efter. En spillede på et klaver på vognen.

De spillede musik hele tiden, om natten til klokken 2, og om morgenen fra klokken 4.

Mælkerute

På Gadegård havde de en mælkerute. Det vil sige, at kusken indsamlede mælk i mælkejunger fra de enkelte

leverandører. Mælken blev afleveret til mejeriet Godthåb i Rønne.

Derefter skulle kusken have de tomme mælkejunger op i vognen og aflevere dem til de enkelte leverandører. Der kunne også leveres kærnemælk og skummetmælk retur.

I Robbedaleskoven sprang 4 russere frem og krævede de 5 liter kærnemælk. Kærnemælken blev drukket på stedet. Derefter gik de i gang med skummetmælken, men den blev spytet ud.

En russer så en høne, huggede hovedet af den og kogte den i en blikspand. På Gadegård havde de en hund, der stod bundet. Den gav sig til at gø. Da den blev sluppet løs, for den ud i haven til æbletræerne, hvor der var modne æbler.

Nogle russere fik travlt med at løbe ud over markerne. Hunden gav sig til at glo op i æbletræet. Da faldt der en russisk soldat ned fra træet.

Populært med hunde

På grund af russerne blev det meget brugt at anskaffe sig en hund som vagthund.

På Uglegadehus havde de en tæve af racen Dobbermannpinscher, der fik 8 ægte hvalpe. De blev solgt for 100 kr. for hver hvalp.

Anker Pedersen i "Paradishus", (Paradisvej 8) fik lavet en tyk ståltråd, der var spændt ud mellem to punkter.

Han anskaffede en hund med bid i, og lod den bruge ståltråden som løbegang, idet hunden var forbundet til ståltråden.

Robbedalevej, der går mellem Søndre Landevej og Aakirkebyvej, var skovbevokset på begge sider. I russerperioden var der ikke mange bornholmere, der brugte den vej.

Damerne var lidt nervøse over for russerne. En anmeldte en voldtægt. Hun blev spurgt, om hun kunne udpege voldsmanden. Det kunne hun, fordi han havde et ar på siden af hovedet. Hun kunne derfor udpege ham. Han indrømmede og blev skudt lige på stedet.

Tyske fædre

Henning Sorth mener, at der kom en del bornholmske børn med tyske soldater som fædre, han har aldrig hørt om bornholmske børn, der havde russiske soldater som fædre.

Da russerne skulle forlade øen, var der en russer, der ikke ville med. Han sprang ud af hestevognen for at løbe ud over marken. Han blev skudt på stedet.

Til Bornholm efter 1864

(Fortsættelse fra forrige nummer 78)

I 2020 er det 100 år siden Sønderjylland blev genforenet med Danmark.

Inden da, måtte mange danskere bøje sig under det tyske åg efter nederlaget i 1864.

En af dem der ikke ville, var Hans Jørgen Reuss. Han bosatte sig i stedet på Bornholm, hvor Jette Jacobsen har forsket i hans og efterkommernes historie.

Af Jette Jacobsen

Hans Jørgen Hansen Reuss' søskende:

- også deres liv har været hårdt og har naturligvis også berørt familien her på Bornholm.

1 - en bror:

Christian Hansen Reuss, (1838–1911)

Han blev i Sønderjylland - var allerede blevet gift i 1862 og havde købt noget hedejord.

De boede meget primitivt i en jordhule i et stykke tid - 2 af deres sønner døde h.h.v. ½ år gammel og 3 måneder gammel, og så døde hustruen i 1868. De dårlige boligforhold var muligvis medvirkende til dette.

Christian H. Reuss er nu alene med sønnen **Martin** født 1864.

Han fik en husholderske, og de planlagde bryllup. Der blev lyst 3 gange i december 1870, men så blev

trolovelsen ophævet af Kirkevisitatoriet! - Hvorfor vides ikke.

Martin, Anna Catharina og Christian Reuss.

I 1871 blev Christian H. Reuss dog gift igen, med **Anne Catharina**. Et "bedre parti".

Hun var enebarn, havde en ko og et par får og lidt penge, som hun dels havde arvet og dels tjent ved at kniple.

Christian Reuss havde nu en bedre bolig, men alligevel døde de 2 første børn de fik.

Under det tyske åg

Herefter fik de i 1874 sønnen **Evald**.

Da han blev voksen, opfordrede hans far ham til at rejse, han kunne ikke bære, at hans søn skulle i tysk tjeneste. Evald udvandrede til Amerika, hvor han klarede sig godt på et lille landbrug, samt som postbud.

Evald Reuss og kone

Men også Evalds familie mærkede sorgen, dels mistede de et barn som lille, og dels begik deres ene søn selvmord.

Chresten Schmidt og Christine

En datter i 1877

Anne Catharina og Christian fik også en datter, **Christine** - hun måtte hjælpe til hjemme på ejendommen, men i 1898 blev hun gift med **Chresten Schmidt** - i et "arrangeret fornuftsægteskab", siges der.

Men det var et godt parti, han var gårdmandssøn, og de overtog den store gård Lindetgård.

Efter nogle år solgte de dog gården og købte en mindre marskejendom - Hybjerg.

Da de flyttede fra gården, syntes Chresten, at deres 7-årige søn skulle blive på gården som vogterdreng, men det modsatte Christine sig.

12 børn

Efterkommere har udtalt, "at deres bedstefar ikke selv var så glad for at arbejde, men mere dyrkede soveværelsets glæder! De fik 12 børn.

De var velhavende - levede af ejendommen og fortjenesten fra salget af gården, men efter 1. verdenskrig gik deres formue tabt på grund af inflationen, hvilket betød hårde tider for hele familien.

Chresten døde allerede i 1924 - (iflg. overlevering af bekymring over økonomien).

Christine stod tilbage med 7 mindreårige børn, men hun forstod at drive ejendommen videre med børnenes hjælp.

Faderen sælger

Christian Hansen Reuss solgte sin ejendom på heden i 1905 og købte en aftægtsbolig i Arrild.

I 1909 flyttede Anne og Christian Hansen Reuss til deres datter Christine på Hybjerg, hvor de var til deres død.

Christian H. Reuss blev som ældre omvendt eller "afgjort", som det hedder i

Sønderjylland. (Til Luthers Mission - efter at have hørt bornholmeren Chr. Møller) - han blev meget religiøs og syntes ikke, at svigersønnen var "afgjort" nok.

Christian Hansen Reuss oplevede ikke genforeningen i 1920.

Andreas Reuss som dansk soldat

2 - en bror:

Andreas Ingver Reuss (1846-1924)

Andreas blev dansk soldat, men vi ved ikke, om han deltog i krigen i 1864.

Andreas forlod dog Sønderjylland.

I 1875 havde han fast bopæl i Lillebrænde på Falster - han var daglejer og røgter.

Han giftede sig med **Ellen**.

De fik 7 børn - 1 søn døde ½ år gammel af krampe, og 2 sønner døde af difteritis. Også Ellen døde tidligt og

efterlod Andreas med 2 mindreårige børn, som sandsynligvis kom i pleje.

Børnene

Hans ældste datter blev gift og fik en del børn, men endte sammen med sin mand på Åstrup Fattighus.

Endvidere var et par af hendes børn født åndssvage.

En søn havde et lille husmandssted - fik 2 børn, hvor den ene blev sparket ihjel af en hest som 10-årig.

En søn var arbejdsmand og havde et lille husmandssted - fik mange børn, som klarede sig godt.

En søn var på Grønland og arbejdede i Kryolitten, før han giftede sig og blev vognmand på Falster. Desuden bestyrede de Vejringe Forsamlingshus. Han døde tidligt af en sprængt blindtarm.

3 - en søster:

Anne Reuss (1842-1879)

I 1870 blev Anne gift med Richard Hansen i Terkelsbøl, Tinglev. Han er kræmmer og høker.

I 1879 døde Anne - det anføres, "at hun døde i barselseng uden at være forløst, og at hun havde født 3 børn,

men kun sønnen Nicolai født 1871 lever".

Nicolai blev i 1902 gift med en fraskilt kvinde. De boede da i Hamburg, og Nicolai er Ordenspolitibetjent (Schutzmännchen).

Sandsynligvis på grund af bombningen af Hamburg under 2. verdenskrig flyttede Nicolai og hans hustru til Parchim, hvor han døde i 1943. De fik ingen børn.

Christine og Jes Lindholm

4 - en søster

Christine Jensine Reuss (1849-1913)

I 1876 blev Christine gift med **Jes Clausen Lindholm**, som er Kaadner (mindre landejendom). De fik 3 sønner.

Christine forlod imidlertid sin mand, vi ved ikke hvilket år, men måske allerede i 1887, hvor den yngste søn blev optaget på Den Kongelige Seminar-skole i Haderslev.

Christine blev så vaskekone i Haderslev, og i 1911 var hun blevet husejer i Haderslev iflg. vejviseren.

I 1913 var Christine på besøg i Kiel, hvor hun døde. I Haderslev kirkebog står, "at hun var gift med - men lever adskilt fra - arbejdsmand Jes Lindholm, med hvem hun fik 3 sønner".

Børnene

Jens Martin og Niels

Den ældste søn - **Jens** født 1877 forlod Sønderjylland og blev dansk soldat. Herefter blev han avlskarl ved Vejle, men udvandrede i 1903 til Amerika og blev selvstændig landmand i Montana. Han blev senere gift og fik ingen børn.

Den næstældste søn - **Martin** født i 1878 - blev tysk soldat.

Han udvandrede i 1902 til Minnesota. Martin var landmand i USA's midtstater, men da landbruget gav ham nogle dårlige år, pakkede han alt sammen og

flyttede med sin familie til Smyrna i staten New York, hvor han også købte en farm, hvor han boede til sin død. Martin blev gift med Elsie fra Ostfriesland og fik 6 børn.

Hans ældste datter blev som ganske ung enke og stod tilbage med 2 små børn. Hun giftede sig igen med en landmand i Wisconsin og fik yderligere 10 børn.

En af hans sønner var med i 2. verdenskrig og kæmpede i Afrika, hvor han blev hårdt såret, men dog overlevede.

Hans yngste søn blev i Smyrna området som landmand. Han fældede træer i skoven, og et træ ramte og dræbte ham.

Mange af Martins efterkommere bor stadig i de områder, hvor de voksede op.

Den yngste søn - **Niels** født i 1881 blev optaget på Den Kongelige Seminar-skole i Haderslev, hvilket var usædvanligt.

Han kom i lære som saddelmager i Haderslev.

Niels blev tysk soldat og blev skadet. I 1907 var han Polizei-sergeant i Berlin. Niels blev indkaldt til 1. verdenskrig og var i Belgien (som ellers var lovet neutralitet, men som Tyskland invaderede i 1914), senere var han i Polen.

Niels avancerede til underofficer i Kejserrégimentet.

I 1930 blev han gift med **Frieda** - var da pensioneret som politi-overvagt-mester. De bosatte sig i Menz og fik i 1931 en søn. Niels holdt kontakt med sin kusine **Anna** i Hasle, men han nævner aldrig noget om 2. verdenskrig i sine breve.

Deres søn blev dræbt i en ung alder i en trafikulykke. Hans enke bor i dag i Chemnitz.

Flot arvestykke

I denne slægt er en ring gået i arv. Overleveringen siger, at greven i Schwerin, Karl Leopold, fik en uægte søn, Johan Reuss, og at greven betalte moderen med en ring for at forsvinde. Ringen har ingen guldværdi, men er med 5 diamanter og 10 rubiner, 2 diamanter og en rubin mangler.

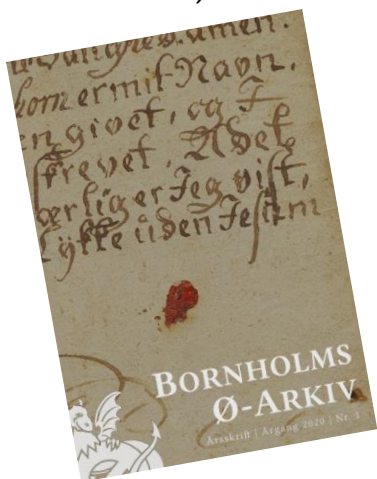
Den er vurderet ved Bruun Rasmussen i 2010 og beskrives der som en Grevekrone fra 1600-tallet med indiske rubiner.

Antikvaren mente den var russisk eller fra Preussen.

Overleveringen siger, at Reuss-slægten kom til Sønderjylland sydfra i forbindelse med et drab eller en skandale.

Nyt Årsskrift

Af Amanda Stevne Pihl, arkivar

Til november udkommer Ø-arkivets første årsskrift med spændende artikler for alle med interesse for slægtsforskning og lokalhistorie.

Formålet med årsskriftet er at gøre status over årets gang på arkivet med en række artikler, der tager udgangspunkt i de arkivalier, vi har modtaget i årets løb, og de temaer, vi har arbejdet særligt med.

I årsskriftet for 2020 finder du artikler om alt fra 1700-tallets håndskrevne dokumenter til 1800-tallets købmandsforretninger, 1900-tallets modstandsbevægelse og samtidens Corona-krise i historisk perspektiv.

Der er fortællinger om frihedskæmpere og smørkærnende koner, dynamitminer og døde håndværkere, og gode råd mod alskens sygdomme.

Årsskriftet kan købes på Ø-arkivet for 100 kr. fra midten af november. Hold dig opdateret på arkivets hjemmeside **oearkivet.brk.dk**

Nyt fra Fotogruppen

Af Elo Jacobsen

5 gange og 3.307 billeder fik vi fotograferet efter den første Corona-nedlukning, så lukkede Ø-arkivet igen.

Nu venter vi med spænding på om der bliver lukket op i begyndelsen af december, vi håber det bedste og frygter det værste.

MEN en dag, så bliver det hverdag igen, indtil da, pas godt på jer selv. Følg regeringens COVID-19 råd, så klarer vi os igennem denne pandemi.

Kender du dem?

A005-02

A005-20

Kontakt Elo på: nf@bslf.dk

Konkurrencen

1. Hvilket årstal er det MDCCCXLIV ?.
2. Hvor mange skæpper går der på en korntønde”?.
3. Hvad er en Sørulle?
4. Hvad er en Kaldsmænd ?.
5. Illegitimus betyder hvad i kirkebogen ?.
6. Hvornår er det Exaudi ?.
7. Hvor finder man Hallehuk ?.
8. Hvor finder man Dronningestolen ?

----- o o o -----

Der er 1 gavekort lydende på 200 kr. som præmie hver gang. Der trækkes lod blandt alle rigtige indkomne svar.

Alle besvarelser skal være formanden i hænde senest den **1. jan 2021**.

Svarene sendes til Hans Ressel, Dampmøllegade 11, 3700 Rønne.

På et postkort eller lignende eller sendes på E-mail: kon@bslf.dk

Mærkes ”Konkurrence”.

----- o o o -----

Svar på sidste konkurrence

1. 15, 46 L
2. Hammersøen
3. Vestermarie
4. Latin - ægteskab
5. Nej
6. Overskæg
7. en havresort
8. 18. oktober

----- o o o -----

Tillykke til vinderen af konkurrencen:

Medlems nr.: 803.09, Preben Lund

Åbningstider Bornholms Ø-Arkiv:

Hold dig opdateret på Ø-arkivets hjemmeside da der pt. er helt lukket pga. Covid 19.

Foreningens Facebooksgruppe:

”Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening” er en lukket gruppe kun for medlemmer.

Du kan få godkendt din ansøgning, hvis du skriver dit medlemsnummer på anmodningen.

Afsender: Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening, Storegade19a, 3790 Hasle, DK

Bestyrelsen

Formand: Hans Ressel

Tlf.: 30 13 81 82

E-mail: fm@bslf.dk

Næstformand: Elo Jacobsen

Tlf.: 30 49 26 51

E-mail: nf@bslf.dk

Kasserer: Tonni Jørgensen

Tlf.: 56 96 45 58

E-mail: ks@bslf.dk

Sekretær: Fie Ellebye

Tlf.: 24 93 15 15

E-mail: sk@bslf.dk

Best. Medl.: Susanne Ressel

Tlf.: 56 95 81 82

E-mail: 1bm@bslf.dk

Best. Medl.: Jørgen Elleby

Tlf.: 42 19 90 91

E-mail: 2bm@bslf.dk

Best. Medl.: Palle Pedersen

Tlf.: 40 30 92 83

E-mail: 3bm@bslf.dk

Suppleant: Erik Hørringsen

Tlf.: 25 72 25 84

E-mail: 1s@bslf.dk

Suppleant: Jack Funch

Tlf.: 24 67 11 73

E-mail: 2s@bslf.dk

Anetræet

Deadline på Anetræet er på følgende datoer: 1. jan. - 1. apr. - 1. jul. - 1. okt.

Redaktør

Jens Aagesen

E-Mail: red@bslf.dk

Nyheder og artikler du synes kunne have interesse for os andre, sendes til: red@bslf.dk